

בס"ד, כ"ב אדר התשפ"ו

מנחות נ"ט – דין שמן ולבונה במנחות, ואיסור שמן ולבונה במנחת חוטא

שאלות:

1. שבתאי כהן הביא מנחה בנדבה, האם הוא צריך להביא גם שמן ולבונה?

דין שמן ולבונה במנחות

המשנה מפרטת איזה מנחות טעונות שמן ולבונה ואיזה לא, אורק שמן או רק לבונה:

- שמן ולבונה: מנחת סולת (ממנה לומדים לכל שאר מנחות היחיד), מנחת מחבת, מרחשת, ומנחת מאפה תנור – הבאה כחלות או כרקיקין. וכן מנחת כהנים, כהן משיח, גויים, נשים ומנחת העומר.
- שמן ללא לבונה: מנחת נסכים.
- לבונה ללא שמן: לחם הפנים.
- ללא שמן וללא לבונה: שתי הלחם, מנחת חוטא ומנחת קנאות (סוטה).
 - רב פפא אומר לפי הפירוש הראשון ברש"י, שהמשנה באה להשמיע שכל המנחות שמוזכרות במשנה באות בשיעור של עשרה לחמים מאותו הסוג (10 חלות או 10 רקיקין). ולחלוק על דעת רבי שמעון, שסובר שבמנחת מאפה תנור אפשר להביא "מחצה חלות ומחצה רקיקין" (חמש מזה וחמש מזה). (לפי הפירוש השני מדובר על עשר סוגי מנחות)
- הגמרא מביאה ברייתא שדורשת את הפסוק שנאמר במנחת העומר: "וְנָתַתְּ עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְשִׁמְתָּ עֲלֶיהָ לְבֹנָה מְנֻחָה הִיא". מהפסוק לומדים את דיני השמן והלבונה בלחם הפנים, בנסכים ובשתי הלחם:
 - מהמילה "עֲלֶיהָ" (על העומר) לומדים שנותנים שמן על העומר ולא על לחם הפנים. בלי הפסוק, היינו לומדים ב"קל וחומר" שלחם הפנים צריך שמן – שהרי הוא חמור ממנחת נסכים (שאינן בה לבונה ובכל זאת טעונה שמן), אז לחם הפנים שטעון לבונה בוודאי יצטרך שמן. הפסוק בא למעט את זה.
 - מהמילה השנייה "עֲלֶיהָ" לומדים שנותנים לבונה על העומר ולא על מנחת נסכים. גם כאן, ללא הפסוק היינו לומדים ב"קל וחומר" באותו אופן שמנחת נסכים צריכה לבונה – שהרי היא חמורה מלחם הפנים שאין בו שמן.
 - המילה "מְנֻחָה" באה לרבות לחיוב לבונה את מנחת היום השמיני למילואים. המילה "היא" באה למעט את שתי הלחם, שאין להן לא שמן ולא לבונה.
- הגמרא שואלת: למה המיעוטים בפסוקים הוציאו דווקא את לחם הפנים, הנסכים ושתי הלחם? אולי היה עדיף למעט את מנחת הכהנים מחיוב שמן ולבונה ולהשאיר את האחרים?
 - והגמרא בודקת למי מהמנחות יותר יש יותר מאפיינים שדומים למנחת העומר (שהיא הבסיס ללימוד ויש בה גם שמן וגם לבונה) ולכאורה אותו צריך לרבות כמותה:

- מצד אחד מנחת כהנים: דומה לעומר במאפיינים של (עשרון אחד, כלי שרת, הקרבה בחוץ, הגשה ואישים).
 - מצד שני (לחם הפנים/נסכים/שתי הלחם): דומים לעומר במאפיינים אחרים ולפעמים גם רבים יותר כמו שהגמרא מפרטת באופן פרטני (למשל קרבן ציבור, חובה, דוחים שבת וטומאה).
 - הגמרא מציינת ששתי הלחם דומים למנחת העומר ב-11 מאפיינים שונים, בעוד שמנחת כהנים דומה לעומר רק ב-6 מאפיינים. לכאורה, היינו צריכים לרבות את שתי הלחם לשמן ולבונה במקום את מנחת הכהנים.
 - למרות צדדי הדמיון הרבים של קורבנות הציבור, הגמרא מכריעה שהמילה "נֶפֶשׁ" שמופיעה בתחילת פרשת המנחות ("וְנֶפֶשׁ כִּי תִקְרֵיב") היא המכריעה. המילה הזו מתייחסת למנחות של אדם פרטי (יחיד), ולכן היא מלמדת שדווקא מנחות היחיד (כמו מנחת כהנים) הן אלו שיטענו שמן ולבונה, ואילו מנחות הציבור (כמו שתי הלחם) מתמעטות.
2. נעמן שם לבונה על מנחת חוטא, האם המנחה פסולה?

איסור שמן ולבונה במנחת חוטא

- המשנה אומרת שמי שנותן שמן או לבונה על מנחת חוטא עובר על איסור לא-תעשה ולוקה על כל אחד מהם בנפרד.
- הברייתא לומדת מהמשך הפסוק "כִּי חֲטֵאתָ הִיא" שמצד אחד המנחה נשארת "חטאת" וכשרה גם אם שמו עליה לבונה (כי ניתן ללקט אותה). מצד שני, המילה "היא" באה למעט ולהדגיש שהדין הזה נכון רק בלבונה ולא בשמן – כי שמן שניתן במנחת חוטא פוסל אותה לגמרי כי הוא נספג בסולת ולא ניתן ללקט אותו חזרה.
- **רבה בר רב הונא שאל את רבי יוחנן** מה הדין אם נתן על המנחה לבונה "שחוקה" (טחונה לאבקה דקה) שאי אפשר ללקט אותה.
- הגמרא מנסה לפתור את הספק מהמשנה שלנו שאומרת "ילקטנה", אך לא מצליחה, כיוון שהמשנה לא אומרת בפירוש שהמנחה נחשבת פסולה כל זמן שלא לקטו את הלבונה (אולי היא כשרה גם עם הלבונה ורק צריך להוציא אותה?).
- **רב נחמן בר יצחק** מביא ברייתא שמוכיחה שכל זמן שיש לבונה על המנחה, המנחה נחשבת פסולה. ההוכחה קשורה לדיני "מחשבת פסול": אם הכהן חשב לפגל את המנחה כשהלבונה עליה, המחשבה לא יוצרת "פיגול" גמור (כרת) אלא רק פסול, כי המנחה עצמה לא הייתה כשרה באותו רגע. מכאן מוכח שבלבונה שחוקה שלא ניתנת לליקוט – המנחה פסולה לגמרי.
- הגמרא **מקשה**: אם המנחה נחשבת פסולה ("דחוייה") כל עוד הלבונה עליה, למה מחשבת פסול (כמו חוץ למקומו) בכלל פועלת בה? הרי מחשבה אמורה להועיל רק בקרבן שראוי להקרבה? והגמרא מביאה שלושה תירוצים של אמוראים:
 - **אביי מתרץ**: למרות שהמנחה נחשבת דחוייה זמנית, התורה קראה לה "חטאת" גם כשהלבונה עליה, ולכן המחשבה נתפסת בה.

- **רבא מתרץ:** הברייתא הזו הולכת כשיטת חנן המצרי, שסובר שאין דין "דיחוי" בקדשים (למשל, אם מת השעיר המשתלח ביום הכיפורים, הדם של השעיר השני לא נדחה).
- **רב אשי מתרץ:** "כל שבידו – לא הוי דיחוי". כיוון שהכהן יכול ללקט את הלבונה בכל רגע, המנחה לא נחשבת באמת דחוייה, ולכן המחשבה פוסלת בה.
- **רב אדא אומר** שהתירוץ של **רב אשי**, מסתבר, ומוכיח את זה משיטת **רבי יהודה**:
 - מצד אחד, **רבי יהודה** הוא זה שסובר שיש "דיחוי" (שאם מת השעיר המשתלח – הדם של השעיר השני נדחה וצריך להישפך).
 - מצד שני, **רבי יהודה אומר** שאם דם קרבנות הפסח נשפך על הרצפה בעזרה, הכהן יכול לאסוף אותו בכוס ולהזות על המזבח. כלומר, למרות שיש דיחוי, **רבי יהודה** מסכים שבמקום ש"בידו לתקן" (כמו לאסוף דם מהרצפה או ללקט לבונה מהמנחה) – זה לא נחשב דיחוי והוא נשאר כשר.

3. אמיתי שם מעט מאד לבונה על מנחת חוטא האם הוא לוקה?

שיעור השמן והלבונה הפוסלים במנחת חוטא

- **רב יצחק בר יוסף אמר** בשם **רבי יוחנן** שאם אדם נתן 'כלשהו' שמן על כמות של "כזית" של מנחת חוטא – המנחה נפסלת. מהמילים "לא ישים" לומדים שכל "שימה" שהיא, אפילו בכלשהו, נחשבת למעשה פוסל. ומהמילה "עליה" לומדים שצריך שהשמן יונח על שיעור חשוב מהמנחה, ב"כזית".
- במקרה של לבונה הדין הפוך: צריך "כזית" לבונה על כמות מזערית ("משהו") של מנחה כדי לפסול. הלימוד הוא: מהמילים "לא יתן" לומדים שצריך "נתינה" חשובה (לפי רש"י: המילה נתינה בתורה, כמו למשל בתרומה, קשורה לאכילה, ושיעור אכילה הוא בכזית).
 - והמילה "עליה" בלבונה באה למעט את השיעור כי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, שאפילו נתן כזית לבונה על "משהו" מהמנחה – היא נפסלת.
- לפי גרסה אחרת, **רב יצחק בר יוסף אמר שרבי יוחנן** הסתפק האם גם בשמן צריך כמות של כזית (כמו בלבונה) כדי להתחייב, או שמספיק "משהו" האם ההבנה במילה שימה היא כמו נתינה, והספק נשאר בתיקו.
- הברייתא בדף הבא דנה בשאלה האם אדם אחד שנתן גם שמן וגם לבונה על מנחת חוטא חייב שתי מלקיות. היינו יכולים לחשוב שרק אם שני כהנים שונים עשו זאת הם יתחייבו אחד ישים שמן ואחד יתן לבונה. אבל הברייתא אומרת שהמילה "עליה" מלמדת שמה שקובע זה מה שנעשה בגופה של המנחה. לכן, ברגע שהמנחה קיבלה גם שמן וגם לבונה, מי שביצע את הפעולה חייב שתיים, גם אם זה היה כהן אחד.
- הברייתא גם מסבירה את הדין של המשנה שאם אדם הניח כלי שבתוכו שמן על גבי הכלי של המנחה (בלי שהשמן יגע במנחה עצמה), המנחה לא נפסלת. גם זה נלמד מהמילה "עליה" שהאיסור הוא דווקא כשהשמן נוגע בגופה של המנחה.